

Επιστημονικά περιοδικά

- [1] **Dora Papadopoulou (2015/2016). European public Sphere and e-participation in the middle of economic and political crisis. *European Political Science, Special Issue: Europe by Design* (under final evaluation/forthcoming).**

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένα συνεργατικό εγχείρημα, το οποίο κάτω από τις παρούσες συνθήκες δέχεται πλήθος κλυδωνισμών. Τα προβλήματα είναι, επιχειρηματολογώ, περισσότερο πολιτικής παρά οικονομικής φύσεως. Ήταν πάντοτε παρόντα και χρειάζονταν μόνο μια αφορμή για να εκδηλωθούν. Η παρούσα προσπάθεια αποσκοπεί να δημιουργήσει ένα θεωρητικό εργαλείο κατανόησης της δημόσιας σφαίρας έτσι ώστε να αντιληφθεί κανείς και το επίπεδο και τις μορφές, που λαμβάνει χώρα αυτή η κρίση. Διαμέσου αυτής της ανασυγκρότησης της έννοιας της δημόσιας σφαίρας μπορεί να κατανοηθεί και η έννοια της συμμετοχής, η οποία είναι κεντρική για τη διαμόρφωση μιας συνεπούς πολιτικής θεωρίας, προκειμένου να νομιμοποιηθούν ή όχι ορισμένα θεωρητικά εργαλεία αυτής. Πού μπορεί να χαράξει κανείς τα όρια μεταξύ της παραδοσιακής μορφής συμμετοχής και της ηλεκτρονικής μορφής συμμετοχής; Διατηρώ τις επιφυλάξεις μου στο κατά πόσο η ηλεκτρονική συμμετοχή πληροί τις εξαγγελίες της. Μπορεί η έννοια της πολιτειότητας να συνδράμει προς την κατεύθυνση επίτευξης των στόχων της ηλεκτρονικής συμμετοχής; Χρησιμοποιώντας κανείς ως μελέτη περίπτωσης το παράδειγμα της Ελλάδος, μπορεί να κατανοήσει ότι η ηλεκτρονική μορφή συμμετοχής δεν είναι τόσο αποτελεσματική. Περιγράφοντας την πρόκειται πολύ περισσότερο για συγκέντρωση, απλά, πληροφοριών και ελάχιστη συμμετοχική /διαβουλευτική διαδικασία εμπλοκής στα πολιτικά δρώμενα.

- [2] **Dora Papadopoulou (2015). Aristoteles' Rhetorik: Die Auseinandersetzung mit den wichtigsten Ideen des Werkes. *FIPH, Hannover*.**

Ένα από τα σημαντικότερα έργα του Αριστοτέλη, αποτελεί αυτό της *Ρητορικής*, παρά το γεγονός ότι δεν του έχει δοθεί τόση ερευνητική σημασία όσο έχει δοθεί στα *Πολιτικά* και τα *Ηθικά Νικομάχεια* (την πρακτική φιλοσοφία) του Αριστοτέλη. Αναλύεται, λοιπόν, στο παρόν άρθρο η έννοια της «ρητορικής τέχνης» και ο τρόπος με τον οποίο αυτή συσχετίζεται και ενημερώνει την έννοια της «Διαλεκτικής». Ποια είναι η σημασία της τελευταίας; Δίνονται, λοιπόν, τα όρια της Διαλεκτικής, ενώ αναλύονται οι έννοιες της «φρόνησις», της «αρετής», της «εύνοιας». Ποια είναι η σημασία των «παθών»; Πώς

χρησιμοποιεί ο Αριστοτέλης τις εννοιολογικές συνιστώσες του «ενθυμείσθαι»; Κατά τον ίδιο τρόπο αναλύονται σε αντιπαραβολή, οι έννοιες: «λόγος» και «έθος». Χρησιμοποιούνται, επίσης, οι εννοιολογικές διευκρινίσεις, που δίδει ο Αριστοτέλης στο έργο του *Τοπικά* σε αντιδιαστολή με τα *Πολιτικά* για την έννοια «ένδοξα». Ο τρόπος με τον οποίο όλες οι παραπάνω έννοιες «συνεργάζονται» χτίζουν την πολιτική του θεωρία και αναδεικνύουν τόσο την έννοια της «πόλις» όσο και την έννοια «πολίτης», που υπό αυτό το πρίσμα αποκτούν μια διαφορετική διάσταση (ίσως συμπληρωματική) στη *Ρητορική*, στο έργο αυτό του Σταγειρίτη θεωρητικού.

[3] Dora Papadopoulou (2015). Am Abgrund: Plädoyer für eine maßvolle Politik im Streit zwischen Griechenland und der EU, *FIPH InDebate*.

Οι εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση τα τελευταία χρόνια καταδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο δημιουργούνται και ενισχύονται συγκεκριμένες πολιτικές συνιστώσες. Η πολιτική κρίση, η οποία διατρέχει το σύνολο, σχεδόν, των δράσεων της ΕΕ είναι μείζον θέμα του τρόπου με τον οποίο δημιουργούνται οι συνασπισμοί στα πλαίσια της. Υπό αυτό το πρίσμα, το παρόν άρθρο, το οποίο δημοσιεύθηκε στη Γερμανική, προσπαθεί με «όχημα» την πολιτική αρχή της μεσότητας του Αριστοτέλη να αντιμετωπίσει υπό μια κριτική οπτική γωνία τον τρόπο με τον οποίο αυτές κινούνται και να εξετάσει συγκεκριμένα την ακανθώδη συζήτηση της περιόδου 2015, αναφορικά με τον τρόπο προσέγγισης των προβλημάτων της Ελλάδας και το ρόλο της Γερμανίας σε αυτήν την προσέγγιση. Από τη μια μεριά, στη Γερμανία τόσο τα παραδοσιακά ΜΜΕ αλλά και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ανέπτυξαν μια συγκεκριμένη σκοπιά επαφής με τα ελληνικά δρώμενα., ενώ από την άλλη και η ελληνική οπτική ήταν σαν να περιέγραφε ένα εντελώς διαφορετικό θέμα. Πώς μπορεί, λοιπόν, να βρεθεί ένα σημείο σύγκλισης; Υπήρχε η διάθεση να βρεθεί ένα τέτοιο κοινό πλαίσιο συζήτησης; Και αν ναι, πώς θα μπορούσε αυτό να ερμηνευτεί; Τίθεται θέμα ηγεσίας; Η εννοιολογική διάσταση της «εμπιστοσύνης» είναι αυτή, που φαίνεται ότι είναι ο συνδετικός κρίκος αντιμετώπισης τέτοιων προβλημάτων.

[4] Dora Papadopoulou (2015). Social Freezing. Einige Bemerkungen. *FIPH InDebate*, Hannover.
(για το παρόν άρθρο ζητήθηκε η άδεια από τη συγγραφέα να αναπαραχθεί ως υλικό συζήτησης σε δυο διαφορετικά σχολεία, δυο διαφορετικών συν-ομόσπονδων κρατιδίων της Γερμανίας, προκειμένου να υπάρξει σχετική συζήτηση και ενημέρωση).

Μια από τις σημαντικότερες συζητήσεις των τελευταίων μηνών σε διεθνές επίπεδο αποτελεί το ζήτημα της *κρυοσυντήρησης* (social freezing, δεν μπορεί να αποδοθεί ακριβώς στη Νέα Ελληνική), το οποίο αναδύθηκε και στη χώρα μας διαμέσου των διαστάσεων, που αυτό έλαβε λόγω των ειδήσεων ότι μεγάλες εταιρίες, όπως η Apple ή το Facebook, ενισχύουν οικονομικά τις γυναίκες υπαλλήλους τους, προκειμένου

αυτές να καταψύξουν τα ωάρια τους και να τεκνοποιήσουν κάτω από τις συνθήκες, που οι ίδιες επιθυμούν και όπως αυτές το επιθυμούν χωρίς να ακολουθήσουν απαραίτητα την πεπατημένη αναπαραγωγική διαδικασία. Στην Ευρώπη αυτή η τακτική (σε σχέση με τις ΗΠΑ) δεν είναι τόσο διαδεδομένη και οι έρευνες καταδεικνύουν ότι οι γυναίκες διατηρούν μια κριτική στάση απέναντι σε μια τέτοια εναλλακτική. Αναρωτιέται, λοιπόν, κανείς, που είναι τα όρια μεταξύ των επιλογών της χρήσης των τεχνολογικών μεθόδων για θεραπευτικούς σκοπούς και που έγκειται τελικά το επιχείρημα μιας τέτοιας οπτικής. Το παρόν άρθρο, το οποίο είναι δημοσιευμένο στη Γερμανική πραγματεύεται τον τρόπο με τον οποίο η Φιλοσοφία, η Βιοηθική και η Βιοπολιτική μπορούν να συμπράξουν για να προσφέρουν προτάσεις στο χώρο της υιοθέτησης πολιτικών πρακτικών για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων περιστατικών. Πώς μπορεί να ενσωματώσει κανείς πολιτικά ένα θέμα όπως το ‘social freezing’; Μπορεί η θεωρητική φεμινιστική προσέγγιση να βοηθήσει αντί να αποτελεί τροχοπέδη;

[5] **Dora Papadopoulou (2013). Polish EU Presidency in the selected Greek media. *Polish Political Science Journal 3, Poland, 177 – 189.***

Μελετώντας συγκριτικά τα ελληνικά μέσα ενημέρωσης (εφημερίδες -έντυπη έκδοση, διαδικτυακούς τόπους εφημερίδων, τηλεόραση) δίδονται ποσοτικά και ποιοτικά αποτελέσματα του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίστηκε η Πολωνική Προεδρία από αυτά. Παρατηρείται, λοιπόν, τόσο η λειτουργία των ΜΜΕ ως διαμορφωτές της κοινής γνώμης όσο και η σημασία τους ως μέσα ιστορικής εξέτασης των ευρωπαϊκών σχέσεων και προβλημάτων, τα οποία κάθε φορά ανακύπτουν. Η πολιτική συμμετοχή και ο τρόπος ενημέρωσης των πολιτών δείχνει το ενδιαφέρον αυτών για τα ευρωπαϊκά ζητήματα και της σημασίας της έννοιας της «προεδρίας». Μάλιστα η αρθρογραφία καταδεικνύει τις γνώσεις των πολιτών αναφορικά με την εναλλασσόμενη προεδρία των έξι μηνών. Εξετάζεται, λοιπόν, με ποσοτικά και ποιοτικά κριτήρια ο αντίκτυπος της Πολωνικής Προεδρίας στην ελληνική πραγματικότητα καθώς και ο τρόπος με τον οποίο προσλαμβάνονται τα ευρωπαϊκά δρώμενα τόσο στο επίπεδο των θεσμών όσο και σε επίπεδο πολιτικό (πολιτικές αποφάσεις).

[6] **Δώρα Παπαδοπούλου (2008). *Κούλα Μπεκιάρη: Η γυναίκα καλλιτέχνης. Μια φεμινιστική οπτική.* Τελλόγλειο Ίδρυμα Ερευνών, Θεσσαλονίκη.**
(<http://www.tf.auth.gr/teloglion/default.aspx?lang=el-GR&loc=1&&page=565&artistbioid=33>)

Το παρόν άρθρο στηρίζεται σε πρωτότυπο υλικό, το οποίο βρίσκεται κατά αποκλειστικότητα στο Τελλόγλειο Ίδρυμα, από τη δωρεά Σπητέρη. Αποκόμματα εφημερίδων, που αφορούν κριτικές για το σύνολο του έργου της, εργογραφία, αδημοσίευτα κείμενα και επιστολές, συνεντεύξεις της, υλικό της προσωπικής της ζωής, αποτέλεσαν τη βάση αυτής της προσπάθειας. Είναι αξιοπρόσεκτο το γεγονός ότι,

αν και η Κούλα Μπεκιάρη αποτελεί μια σημαντική μορφή στο χώρο της νεοελληνικής τέχνης, ωστόσο η παρουσία της σε συλλογικούς τόμους για την ελληνική ζωγραφική και χαρακτική, αν δεν είναι αποσπασματική, δεν υφίσταται καν. Οφείλεται αυτό άραγε στο γεγονός ότι οι γυναίκες καλλιτέχνες δεν είναι τόσο σημαντικές ιστορικά ως εκπρόσωποι της τέχνης; Άραγε τοποθετώντας κανείς στην ιστορία της τέχνης τη γυναικεία παρουσία είναι το ίδιο με το να παράγει μια φεμινιστική ιστορία της τέχνης; Μήπως πάλι τα κριτήρια για τη σημαντικότητα ενός καλλιτέχνη και του έργου του προσδιορίζονται σύμφωνα με αντρικά πρότυπα; Το παρόν άρθρο αποσκοπεί να δώσει, υπό το πρίσμα αυτών των ερωτημάτων, μια διαφορετική οπτική της ζωής της ελληνίδας καλλιτέχνιδος.

[7] Δώρα Παπαδοπούλου (2008). *Μια συνολική θεώρηση του έργου της Όπυς Σαρπάκη- Ζούνη*. Τελλόγλειο Ίδρυμα Ερευνών, Θεσσαλονίκη. (<http://www.tf.auth.gr/telogleion/default.aspx?lang=el-GR&loc=1&page=565&artistbioid=34>)

Το παρόν άρθρο στηρίζεται σε πρωτότυπο υλικό, το οποίο βρίσκεται κατά αποκλειστικότητα στο Τελλόγλειο Ίδρυμα, από τη δωρεά Σπητέρη. Το «αρχείο Σπητέρη» που χρησιμοποιήθηκε περιέχει ένα εκτενές υλικό σχετικά με την πορεία της Ζούνη, με αξιοσημείωτα πολλά στοιχεία που μαρτυρούν άγνωστες πτυχές της διαδρομής της. Επιστολές, συνεντεύξεις, αποδελτιοποίηση ημερήσιου και περιοδικού τύπου, τόσο ελληνικού όσο και διεθνή, κριτικές και προσωπικές στιγμές της καλλιτέχνιδος. Η Όπυ Σαρπάκη- Ζούνη αποτελεί μια σημαντική παρουσία στο χώρο της Τέχνης. Υπηρετώντας, λοιπόν, το χώρο της αισθητικής φιλοσοφίας, γίνεται μια αποτύπωση των βασικών χαρακτηριστικών της. Αξιολογικά φαίνεται ότι θα μπορούσε να επικαλεστεί κανείς μια ρήση του Heidegger, η οποία θα χαρακτήριζε συνολικά το έργο της: «η ύπαρξη είναι χωρική δεν μπορεί κανείς να ξεχωρίσει τον άνθρωπο από το χώρο. Ο χώρος δεν είναι ούτε εξωτερικό αντικείμενο ούτε εσωτερική εμπειρία». Η βιωματική σχέση του θεατή με το έργο αποτελεί θεμέλιο, που διατρέχει τα έργα της.

Κεφάλαια σε βιβλία

[1] Dora Papadopoulou (2016). *Europe and Political Theory. The meaning of Nationalism in time of Crisis: the case of Greece*. Dublin: Peter Lang. International Academic Publishers. (κεφάλαιο σε συλλογικό τόμο).

Το γεγονός της πολιτικής και οικονομικής κρίσης στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός. Αναλύοντας την κρίση υπό ένα κανονιστικό πλαίσιο δίνοντας τις οπτικές της αρχικά σε ένα γενικό πλαίσιο και στη συνέχεια υπό την οπτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γίνεται προσπάθεια να αναδειχθούν οι συνδέσεις της με πολιτικές εκφράσεις, οι οποίες πολλές φορές είναι ακραίες εκδηλώσεις συμμετοχής ή μιας διαφορετικής αντιμετώπισης του τρόπου αντίληψης αυτής της έννοιας. Οι εκφάνσεις των εθνικιστικών κινημάτων στην Ευρώπη δεν είναι κάτι καινούργιο ως έκφραση, ειδικά αν σκεφτεί κανείς την περίπτωση της Γαλλίας. Η περίπτωση της Ελλάδας είναι μια διαφορετική περίπτωση ωρίμανσης ή μη τέτοιων τάσεων, οι οποίες συνδέονται και με τις τρέχουσες οικονομικές και πολιτικές ανακατατάξεις. Μπορεί να συγκριθεί, όμως, η περίπτωση της Ελλάδας με αυτήν της Γαλλίας; Πώς νοούνται σε αυτές τις περιπτώσεις έννοιες, όπως η πολιτική ιδεολογία; Η Ευρώπη, πώς μπορεί ως σχηματισμός να αντιμετωπίσει τέτοιες εκφάνσεις ή δεν πρέπει/ δύναται να τις αντιμετωπίσει;

[2] Dora Papadopoulou (2016). *Reproductive Autonomy and Informed Consent. The Case of Social Freezing*. *Encyclopedia of Information Science and Technology*. IGI Global. (forthcoming).

Η έννοια της αναπαραγωγικής αυτονομίας και της συναίνεσης κατόπιν πληροφόρησης δεν είναι καινούργια συζήτηση στο χώρο της εφαρμοσμένης μορφής ηθικής. Στα πλαίσια των σύγχρονων συζητήσεων της Βιοπολιτικής αποκτά, όμως, μια διαφορετική διάσταση. Δεν θα πρέπει να περιοριστεί κανείς στη φεμινιστική οπτική, η οποία είναι αρνητικά κάθετη σε οποιαδήποτε τέτοια πρακτική υπό το σκεπτικό της επιβολής παραδοσιακών αρχών, τις οποίες –σύμφωνα με την επιχειρηματολογία των φεμινιστικών σπουδών- δεν έχουν επιλέξει οι ίδιες οι γυναίκες. Πρέπει κανείς να σκεφτεί πέρα από τον προσδιορισμό του φύλου και τις όποιες εντάσεις αναφορικά με τα κέρδη των εταιριών από τα τεχνολογικά επιτεύγματα, πόσο μάλλον, όταν δεν μπορεί κανείς να αρνηθεί το γεγονός ότι αρκετές εταιρίες ήταν αυτές, που πρώτες προήγαγαν τα τεχνολογικά επιτεύγματα. Η αναπαραγωγική αυτονομία, ως αρχή δεν καθορίζει μόνο τις συσχετίσεις μεταξύ ατόμων και κράτους αλλά και αυτές μεταξύ των ατόμων. Η αναπαραγωγική αυτονομία αναφέρεται, επίσης, στη δυνατότητα των γυναικών να αποφασίζουν με ακρίβεια πότε επιθυμούν να γίνουν μητέρες· θα τους δώσουν αυτές οι αποφάσεις τους, την ευκαιρία να αντιμετωπίσουν και διαφορετικά τον εαυτό τους στα πλαίσια της δημόσιας σφαίρας ή δεν είναι αυτό καν το ζητούμενο; Πού έγκειται ακριβώς το ηθικό δίλημμα; Και γιατί αποκλείουμε

αυτόματα το γεγονός ότι και οι εταιρίες μέσω των τεχνολογικών επιτευγμάτων δεν εξυπηρετούν την ανάπτυξη των επιστημονικών επιτευγμάτων, την πολιτική ή ακόμα και την «ηθική»;

[3] Dora Papadopoulou (2015). *Biopolitics and Bioethics in Aristotle*. UCL, London.

Η συζήτηση για τη Βιοπολιτική ως έννοια είναι μια συζήτηση, η οποία για πολλούς θεωρείται πια στις μέρες (σε μια εκλαϊκευμένη μορφή) ως ένας νέος τρόπος προσέγγισης ζητημάτων, ο οποίος είναι απαραίτητος για να προσεγγιστούν πρακτικά ζητήματα. Ενώ, λοιπόν, η έννοια χρησιμοποιήθηκε ως μια συνθετική θεωρία από τον Foucault, το 1970, το παρόν άρθρο θα προσπαθήσει να δει τις διαστάσεις αυτής της έννοιας και στον Αριστοτέλη. Θα δοθούν, αρχικά, τα όρια της έννοιας και στη συνέχεια θα επιχειρηθεί ένα νοητικό εγχείρημα ανασυγκρότησης της πολιτικής θεωρίας του Σταγειρίτη φιλόσοφου, προκειμένου να ιδωθεί η νοητική διάσταση ενός θεωρητικού σχηματισμού, όπου θα νοούνταν ως «Βιοπολιτική». Θα ανασυγκροτηθούν οι έννοιες της «ζωής» και του «εαυτού», προκειμένου να κατανοηθεί η έννοια της Βιοπολιτικής ως ένας θεωρητικός σχηματισμός με πολιτικές και πρακτικές διαστάσεις κοινωνικών κανονιστικών ερωτημάτων. Σε αυτό το πλαίσιο η προοπτική της Βιοηθικής είναι να «συλλάβει»/ κατανοήσει μια κατάσταση σχετικά με πολιτικές και κοινωνικές αποφάσεις για τη διαμόρφωση και τη διατύπωση ηθικών κρίσεων λογικής ποιότητας. Για αυτήν, λοιπόν, την προσπάθεια σύζευξης της Βιοηθικής και της Βιοπολιτικής θα χρησιμοποιηθούν τα αριστοτελικά εργαλεία της «αρετής», της «ευδαιμονίας» και της έννοιας «ένδοξα». Μπορεί η θεωρία του Αριστοτέλη να χρησιμοποιηθεί ως πυξίδα θεώρησης των σύγχρονων οπτικών της Βιοπολιτικής;

**[4] Dora Papadopoulou (2015). *Die Europäische Öffentlichkeit: Definition, Probleme, Perspektiven*.
Forschungsinstitut für Philosophie, Kolloquium, Hannover.**

Μιας από τις σημαντικότερες συζητήσεις στο χώρο της πολιτικής θεωρίας, ήταν πάντα η συζήτηση για την έννοια της δημοσιότητας. Οι τοποθετήσεις του Jürgen Habermas, όπως αυτές έχουν αποτυπωθεί στο έργο της υφηγεσίας του *Strukturwandel der Öffentlichkeit*, αποτελούν τη βάση αυτών των συζητήσεων. Παρακολουθώντας, όμως, τις πρόσφατες συζητήσεις αναφορικά με τη συγκεκριμένη έννοια – έχουν δημιουργηθεί ειδικά projects (2013, 2014, 2015) από ερευνητικά κέντρα τόσο στο Βερολίνο, στο Αννόβερο όσο και στο Λονδίνο- για τον τρόπο επαναπροσδιορισμού αυτής τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Το παρόν άρθρο, το οποίο είναι μέρος μιας σειράς διαλέξεων, που δόθηκαν στη Γερμανική και στη συνέχεια αποτέλεσαν τμήμα δημοσιευμένων κειμένων από το ερευνητικό κέντρο, *Forschungsinstitut für Philosophie*, στη Γερμανία, προσπαθεί να παρακολουθήσει τον τρόπο με τον οποίο έλαβε χώρα αυτή η συζήτηση και πως τελικά εξελίχτηκε. Γίνεται, λοιπόν, αρχικά μια διάκριση εννοιολογικού περιεχομένου περιχαρακώνοντας τα όρια της συζήτησης. Στο γερμανικό χώρο η έννοια

Öffentlichkeit έχει μια διαφορετική εννοιολογική προσέγγιση, η οποία θεωρώ ότι είναι αρκετά περιοριστική. Αφού γίνεται, λοιπόν, αυτή η οροθέτηση αναλύεται η έννοια της *public sphere*, που επιχειρηματολογείται ότι είναι ο κατάλληλος οδηγός κατανόησης της έννοιας της δημοσιότητας. Έτσι, με αφετηρία αυτόν τον επαναπροσδιορισμό της έννοιας, επιδιώκεται να γίνει κατανοητή αυτή στο περιβάλλον της ΕΕ. Τελικά, λοιπόν, σε τι είδους ευρωπαϊκή μορφή δημόσιας σφαίρας αναφερόμαστε ή μπορούμε να αναφερθούμε; Πώς μπορεί να γίνει αυτή κατανοητή ώστε να συνδεθεί και με την παρούσα πορεία της ΕΕ; Και πού μπορεί να φανεί χρήσιμος σε αυτή τη συζήτηση ο όρος ‘Diskurs’, ο οποίος χρησιμοποιείται από τον Jürgen Habermas;

[5] Dora Papadopoulou (2015). *Reasoning about Religion and God: A Comparison of Nagel’s and Dworkin’s Thoughts*. Berlin.

Οι Ronald Dworkin και Thomas Nagel αποτελούν εξέχουσες μορφές της σύγχρονης πολιτικής και φιλοσοφικής σκέψης. Είχα μάλιστα την τιμή να συνυπάρξω μαζί τους (2005-2006) σε μια κλειστή μορφή (κατόπιν προσκλήσεως) *Round Table* αναφορικά και με θέματα, τα οποία κλήθηκα πια το 2015, με το παρόν άρθρο να συζητήσω. Τόσο ο Dworkin όσο και Nagel, συζητώντας με τον μεγάλο πολιτικό θεωρητικό J. Rawls έχουν διαμορφώσει, μεταξύ άλλων και τη σύγχρονη πολιτική σκέψη. Αν και χρησιμοποιούν τα ίδια σχεδόν θεωρητικά εργαλεία ο τρόπος νομιμοποίησης των απόψεων τους διαφέρει. Με το παρόν, λοιπόν, άρθρο αντιμετωπίζω μια διαφορετική οπτική των θέσεων τους, η οποία δεν είναι τόσο γνωστή στον ελλαδικό χώρο και αφορά την τοποθέτησή τους για τις έννοιες «θρησκεία» και «θεός», τις οποίες ως αθεϊστές, που είναι και οι δύο, τις συγκροτούν σε ένα πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο με φιλοσοφικές διαστάσεις. Η ανάλυση στηρίζεται στα τελευταία θεωρητικά πονήματα αυτών: Thomas Nagel, *Mind and Cosmos: Why the Materialist neo-Darwinian Conception of nature is almost certainly False*, Oxford University Press 2012 και Ronald Dworkin, *Religion without God*, Harvard University Press 2013 και Ronald Dworkin, *Justice for Hedgehogs*, Cambridge University Press 2011. Αναπροσδιορίζονται, λοιπόν, οι κύριες ιδέες αυτών των έργων, οι οποίες συζητιούνται ιδιαίτερα στον ευρωπαϊκό χώρο τα τελευταία χρόνια (στην Αμερική η συζήτηση μετράει ήδη αρκετά χρόνια αντιπαραθέσεων) τονίζοντας τη σημασία τους στις μεταμοντέρνες κοινωνίες. Αναλύονται, έτσι, έννοιες σε αντιπαραβολή όπως: “common sense”, “deeper sense of the world view”, “justice”, “value”, “dignity” και “moral judgments”. Ποιός είναι ο ρόλος αυτού, που ονομάζεται “Weltanschauung”; Ποια είναι τελικά η σημασία της έννοιας της «πίστης» σε αυτούς και πώς συνδέεται με τις πολιτικές βάσεις των θεωρητικών εγχειρημάτων τους;

[6] Dora Papadopoulou (2015). *Rhetorik als Mittel politischer Diskussionen; Aristoteles & die EU. Open Courses, Hannover* (παρουσίαση ομιλίας διαμέσου των κοινωνικών δικτύων/μέρος συλλογικού corpus).

Μια από τις παραγνωρισμένες έννοιες της αριστοτελικής θεωρίας είναι αυτή της σημασίας της «ρητορικής». Το παρόν άρθρο, το οποίο αποτέλεσε, αρχικά, σημείο γόνιμων αντιπαραθέσεων στα πλαίσια ενός ανοιχτού κύκλου συζητήσεων, που έλαβαν χώρα στο Αννόβερο, προσπαθεί να αναδείξει την αριστοτελική διάσταση της έννοιας της *ρητορικής* και στη συνέχεια να την συσχετίσει με τον τρόπο, που αυτή μπορεί να ιδωθεί στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακολουθώντας, αρχικά, μια ιστορική εννοιολογική διευκρίνιση της έννοιας από την εποχή των σοφιστών, θα αναδειχθεί η πολιτική διάσταση αυτής ως εργαλείο για την επίτευξη αποτελεσματικών πολιτικών λόγων και ως ένα «όχημα» μεταφοράς αυτών, που ο Αριστοτέλης ονομάζει «άδηλα». Η βάση του καλύτερου επιχειρήματος βρίσκεται στα συστατικά στοιχεία αυτής. Μάλιστα το παρόν άρθρο αναδεικνύει τον τρόπο συσχέτισης της «ρητορικής» με τη «Διαλεκτική» και πως η συνύπαρξη (;) αυτών μεταφράζεται σε ένα πολιτικό περιβάλλον. Πού μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι έννοιες του Αριστοτέλη «έθος» και «πάθος»; Πώς η έννοια της δημοσιότητας στις σύγχρονες συνυποδηλώσεις της μπορεί να χρησιμοποιήσει αυτές τις έννοιες; Κατά τον ίδιο τρόπο συστατικά στοιχεία αυτής αποτελούν οι έννοιες της πολιτειότητας και ο τρόπος με τον οποίο γίνονται αντιληπτά τα όρια μεταξύ «δημόσιου» και «ιδιωτικού». Μάλιστα, αυτή η τελευταία διάσταση αποτελεί έναν από τους θεμελιώδεις λίθους της οικοδόμησης μιας πολιτικής θεωρίας και τον ρόλο, που διαδραματίζει σε αυτήν η «ρητορική». Μπορεί, μεταφέροντας αυτήν τη συζήτηση της ρητορικής, στη σύγχρονη πραγματικότητα να αποτελέσει η ρητορική ένα είδος ισορροπίας πολιτικών πράξεων; Έχει να επιδείξει η σύγχρονη πολιτική πράξη τέτοιες πρακτικές;

[7] Dora Papadopoulou (2014). *Bioethik und Moral: Eine Fallstudie. Kolloquium über Politische Diskussionen. Tuebingen*

Η παρούσα προσπάθεια επιδιώκει να φέρει σε επαφή τη θεωρία με την πράξη διαμέσου μελετών περίπτωσης. Η φιλοσοφία και η πολιτική θεωρία χρειάζεται να βρίσκουν ερείσματα στην πολιτική πραγματικότητα. Έτσι, εδώ αναλύεται η σχέση μεταξύ ηθικών κανονιστικών θεωριών και πολιτικών πρακτικών. Για το σκοπό αυτό αναλύονται τα φιλοσοφικά θεμέλια της Βιοηθικής διαχωρίζοντας τα στα συστατικά στοιχεία της, προκειμένου να δοθούν κάποιες αρχές πραξιακών κατευθύνσεων. Η Βιοηθική στα πλαίσια των σύγχρονων κοινωνιών είναι μία από τις πολύπλευρες μορφές της σύνδεσης μεταξύ ηθικής και ειδικών υπό την οπτική μιας συγκεκριμένης πραξιακής κατάστασης και αναφοράς σε συγκεκριμένα άτομα. Διαμέσου αυτής της σύντομης αναφοράς των μεθόδων της Βιοηθικής και των επιχειρημάτων των κριτικών, που αυτές έχουν δεχτεί, αναρωτιέται τελικά, κανείς ποια είναι αυτή η

μέθοδος στον χώρο της Βιοηθικής, η οποία ενδεχομένως να μπορεί να αποτελέσει την καλύτερη πυξίδα για τη λήψη αποφάσεων και δράσεων τόσο σε περιπτώσεις ιατρικές όσο και σε περιπτώσεις πολιτικών πρακτικών. Η Βιοηθική, λοιπόν, ερχόμενη σε επαφή με την πραγματικότητα θέλησε να μπορεί να συμβάλλει στην κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα και να εγείρει ηθικές ενστάσεις, όπου είναι απαραίτητο. Μάλιστα τομείς όπως η «Βιοπολιτική» αποκτούν λόγω της Βιοηθικής μια διαφορετική διάσταση.

[8] **Dora Papadopoulou (2013). Report; The role of media in building the country's image· the case of Greece. Political and theoretical dimensions, *Media Coverage of the EU Presidency: A Comparative Study*, Poland: Polish National Centre, 2-15.**

Η παρούσα προσπάθεια είναι μέρος μιας συλλογικής πρωτοβουλίας, που έλαβε χώρα από το τμήμα Πολιτικών Επιστημών και του Τμήματος Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου Κρακόβ, στην Πολωνία αναφορικά με το νόημα της Ευρωπαϊκής Προεδρίας και ειδικότερα για την Πολωνική Προεδρία. Μελετάται, λοιπόν, ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάστηκε στα ελληνικά Μέσα Ενημέρωσης (εφημερίδες, τηλεόραση, διαδικτυακοί τόποι) η Πολωνική Προεδρία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τη χρονική περίοδο 01/07/2011 έως 15/01/2012. Αναζητούνται οι ιδιαίτερες πτυχές, που καλούνταν να αντιμετωπίσει η Πολωνία εν μέσω οικονομικής κρίσης καθώς και κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι επιδιωκόμενοι στόχοι της. Έλαβε χώρα μια συστηματική μελέτη, που καταδεικνύει μεταξύ άλλων και την προσπάθεια –διαμέσου της προεδρίας- των Πολωνών να «επανα-εθνικοποιήσουν» την πολιτική τους. Αναλύονται, λοιπόν, στα πλαίσια αυτά κατά πόσο η Πολωνική Προεδρία εκπλήρωσε ή όχι τους στόχους, αναφορικά με τον τρόπο, που αυτή προσλήφθηκε από κάποια ενδεικτικά μέσα επικοινωνίας στην Ελλάδα.

[9] **Dora Papadopoulou (2011). Bodies and Democracy in J. Butler's Theory. *World Wide Women 2011, Globalization, Genders and Languages*. Turin University Press, Turin, 61-71.**

Ο τρόπος με τον οποίο συνδέονται οι έννοιες του «σώματος» και της «δημοκρατίας» είναι το κέντρο αυτής της μελέτης αναφορικά με τις τοποθετήσεις μιας εκ των σημαντικότερων εν ζωή φεμινιστριών, της Judith Butler. Υποστηρίζεται ότι η Butler χρησιμοποιεί την έννοια του «σώματος» όχι μόνο ως ένα μέσο άσκησης δύναμης, αλλά και το ίδιο ως πηγή δύναμης, προκειμένου να διαμορφώσει την οπτική της «ριζοσπαστικής» δημοκρατίας. Το «σώμα» λογίζεται ως τρόπος κατανόησης της πολιτειότητας, από τη στιγμή που καταδεικνύει ποιοι είμαστε και δεν απαιτεί να αποποιηθούμε οτιδήποτε έχει εγγραφεί πάνω του, το οποίο έχει δημιουργηθεί ως διαδικασία πράξης ή σκέψης. Από τη στιγμή που το σώμα δεν αποτελεί ούτε μια ουδέτερη επιφάνεια, ούτε ένα ιστορικό δημιούργημα, εκφράζεται ο τρόπος με τον

οποίο η κοινωνία σκέφτεται. Αποδεικνύεται ότι το σώμα είναι μια μορφή πολιτικής ολοκλήρωσης που δεν προκαθορίζεται. Είναι μια διαδικασία «αποκλειστικότητας», ταυτοποιήσεων προκειμένου να πραγματοποιηθεί η σημασία της απόκλισης, ώστε να ιδωθεί και η θέση αυτών, που δεν υπάρχουν σε αυτήν την κατηγορία. Υπό αυτό το πρίσμα κατανοείται και η έννοια της «ριζοσπαστικότητας».

[10] Δώρα Παπαδοπούλου (2010). Άτομο- Πολιτεία- Ηγέτης: Η πολιτική φιλοσοφία του Κ. Τσάτσου, Κωνσταντίνος Τσάτσος: Φιλόσοφος, Συγγραφέας, Πολιτικός. Πρακτικά του Διεθνούς επιστημονικού Συνεδρίου για τον Κωνσταντίνο Τσάτσο, Κέντρο Βυζαντινών, Νεοελληνικών και Κυπριώτικων Σπουδών, Αθήνα- Γρανάδα, 489-497.

Η μορφή του Κωνσταντίνου Τσάτσου αποτελεί σταθμό στην ελληνική πραγματικότητα. Επίκαιρος όσο ποτέ άλλοτε, επιζητά να ισχυροποιήσει το δεσμό των πολιτών εμπνεόμενοι και από τη μορφή ενός ηγέτη. Η εναρμόνιση της θεωρίας διατρέχει την εμπειρική παρατήρηση όπου και τελικά αυτή υλοποιείται μέσω της πολιτικής του δράσης. Η αυτονομία πραγματώνεται διαμέσου της πολιτείας, στην οποία οι πολίτες ακολουθώντας τις επιταγές του Πρακτικού Λόγου πραγματώνουν το *αληθινό Εγώ* τους· μια διαλεκτική πορεία για την κατάλυση των ειδικών διαφορών τους. Το Υποκείμενο καλούμενο να είναι ελεύθερο από τον ίδιο του τον εαυτό ενεργοποιεί την ιδιωτικότητα του κινούμενος στο δημόσιο χώρο. Η αξιολογική, τελικά, διαφοροποίηση της Πολιτείας ως ελεύθερου Υποκειμένου κοινωνικής πράξεως σε σχέση με τα άτομα είναι ότι αυτή αποτελεί τον θεματοφύλακα για την προστασία της ηθικής και πνευματικής αυτονομίας των ατόμων. Ο ηγέτης είναι η πραγμάτωση της έννοιας της συνείδησης στο δημόσιο χώρο, εκφράζει την υλοποίηση όσων χρήζουν δύναμη κρίσης – σταθερότητα και ευελιξία στις περιστάσεις. Η υπεροχή ενός ηγέτη δεν γνωρίζει χωρικά ή χρονικά όρια. Στο πρόσωπο του συνεργάζεται η ιδέα με την πράξη, αυτός τελικά οραματίζεται με βάση ιδεώδη κινούμενος όμως στα πλαίσια της αστάθειας, που του εκχωρεί η υλοποίηση συγκεκριμένων πραγμάτων, προσπαθώντας όμως διαρκώς να υπαγάγει τα πάντα στον σκοπό – τον ύπατο σκοπό της ιστορίας – τον οποίο υπηρετεί.

Μονογραφίες

- [1] Θεοδώρα Παπαδοπούλου (2015). *Ειδικά Θέματα Βιοηθικής*. Σταυρούλα Τσινόρεμα: Επιμέλεια. Αθήνα: Ακαδημαϊκά Συγγράμματα.

Το συγκεκριμένο ηλεκτρονικό σύγγραμμα απευθύνεται σε φοιτητές/αναγνώστες, οι οποίοι ενδιαφέρονται να έρθουν σε επαφή με τον χώρο της Βιοηθικής όχι μόνο στα πλαίσια των υποχρεωτικών τους παραδόσεων, αλλά και ως ένα μάθημα επιλογής, προκειμένου να διευρύνουν τους πνευματικούς τους ορίζοντες και να ενισχύσουν την κριτική τους ικανότητα. Υπήρξε, λοιπόν, η ανάγκη να δημιουργηθεί ένα εγχειρίδιο, το οποίο δεν θα ήταν μια συλλογή άρθρων γύρω από τη Βιοηθική αλλά ένα κείμενο, το οποίο θα κάλυπτε ένα κενό στην ελληνική βιβλιογραφία και θα μπορούσε να γίνει αντικείμενο παρακολούθησης τόσο από μνημένους στον χώρο της φιλοσοφίας αναγνώστες όσο και από αυτούς, οι οποίοι χρειάζεται να συμπληρώσουν την εκπαιδευτική τους κατάρτιση σε Σχολές των Επιστημών Υγείας. Παράλληλα αυτό το εγχειρίδιο προσπάθησε να εντάξει τη συζήτηση της Βιοηθικής στη σύγχρονη συζήτηση περί Βιοπολιτικής ανασύροντας το επιχείρημα της ανάγκης υιοθέτησης πολιτικών πρακτικών αναφορικά με ζητήματα, τα οποία έχουν προκύψει από την πρόοδο της βιοτεχνολογίας. Συνιστά η τεχνολογία απειλή για τη φιλελεύθερη κοινωνία; Το πρίσμα του συγκεκριμένου κειμένου δεν αποσκοπούσε να είναι αμιγώς φιλοσοφικό, αλλά ούτε και αμιγώς πληροφοριακό ή καταγραφικό. Επιδιωκόμενος σκοπός ήταν πολύ περισσότερο να «χαρτογραφηθεί», να καταγραφεί και να μελετηθεί όσο γίνεται συνολικότερα ο χώρος της Βιοηθικής και της Βιοπολιτικής υπό μια κριτική ματιά, η οποία επιδίωκε να παραμένει ουδέτερη στην πορεία όλου του κειμένου. Ταυτόχρονα η παρούσα προσπάθεια επιζητούσε να ενημερώσει βιβλιογραφικά με τις πιο πρόσφατες μελέτες την ελληνική βιβλιογραφία αναφορικά με τον χώρο της Βιοηθικής και Βιοπολιτικής.

- [2] Theodora Papadopoulou (2006). *Deliberative Demokratie und Diskurs: Eine Debatte zwischen Habermas und Rawls* (<http://tobias-lib.uni-tuebingen.de/volltexte/2007/2578> online δημοσίευση). (Μονογραφία, Karl Alber).

Η παρούσα μονογραφία αποτελεί το πόνημα της Διδακτορικής Διατριβής μου, που για την απόκτηση του τίτλου «Dr.phil.» στην Πολιτική Θεωρία, απαιτούντο η αποδοχή της προς δημοσίευση από το Πανεπιστήμιο της Τυβίγγης. Αργότερα έγινε αποδεκτή (με την έγκριση της βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου) προς δημοσίευση και από τον εκδοτικό οίκο Karl Alber. Σε αυτήν γίνεται μια προσπάθεια να παρακολουθηθεί η συζήτηση μεταξύ δυο μεγάλων θεωρητικών προσωπικοτήτων, του J. Rawls και J. Habermas σχετικά με τον τρόπο που νοείται η διαβούλευση και πως αυτή αποτελεί το έρεισμα για την αντιμετώπιση του λεγόμενου δημοκρατικού ελλείμματος. Η έννοια της Διαβουλευτικής Δημοκρατίας διατρέχει το σύνολο της σκέψης του Jürgen Habermas και αποτελεί και την αφετηρία αυτής

της προσπάθειας. Επιχειρηματολογείται πως μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε πρακτικό επίπεδο διαβουλευτικά μοντέλα και τον τρόπο με τον οποίο αυτά συσχετίζονται με άλλες μορφές δημοκρατίας. Για να γίνει κατανοητή αυτή η επιχειρηματολογία χρησιμοποιούνται και αναλύονται όλες οι έννοιες «κλειδιά» των δυο μεγάλων αυτών θεωρητικών πολιτικών συστημάτων. Η φιλοσοφική/πολιτική θεώρηση του Otfried Hoeffe χρησιμοποιείται για να καλύψει τα όποια κενά, προκειμένου να αποδειχτεί η ανάγκη της χρήσης της διαμέσου του “Diskurs” ως εργαλείο για την αναδιάρθρωση των κοινωνιών υπό την ενίσχυση της έννοιας της πολιτειότητας.

Συνέδρια

[1] Δώρα Παπαδοπούλου (2016). 'Social Freezing' και Αναπαραγωγική Αυτονομία. *Συνέδριο Φιλοσοφίας και Ηθικής στις Τεχνοεπιστήμες*. Ακαδημία Θεσμών και Πολιτισμών, Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος.

Στο επικείμενο συνέδριο της *Ακαδημίας Θεσμών και Πολιτισμών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης* έγινε δεκτή κατόπιν κρίσεως η παρούσα εισήγηση. Το παρόν θέμα αποτελεί μια διαφορετική οπτική αντιμετώπιση της έννοιας των δικαιωμάτων και του τρόπου με τον οποίο η έννοια της «αναπαραγωγικής αυτονομίας» επιζητά να προσδιοριστεί. Η πρακτική του 'social freezing' δεν αφορά μια ωφελμιστική οπτική, ούτε συνδέεται με επιχειρήματα «εκλαϊκευμένης» μορφής του τύπου: ότι οι γυναίκες κινούνται υπό το σκεπτικό της διατήρησης της ομορφιάς τους ούτε ότι θέτουν σε πρώτη και κύρια βάση την εργασία τους κρίνοντας τη γέννηση ενός παιδιού ως δευτερεύον ζήτημα, αφορά σε ηθικό και πολιτικό επίπεδο τις διαστάσεις, που έχουν αποκτήσει οι έννοιες «δημόσιο» και «αδιωτικό» καθώς και τον τρόπο σύνδεσης της έννοιας της «συναίνεσης» με αυτήν της «αυτονομίας». Οποιαδήποτε, όμως, μορφή συναίνεσης και να βρίσκεται στο επίκεντρο, αυτή συνδέεται με την έννοια της αυτοδιάθεσης. Διαμέσου αυτής γίνεται κατανοητό από όλους ότι η έννοια της αυτονομίας του προσώπου κρίνεται επιτακτική. Τελικά, η συναίνεση κάνει την αυτονομία «ευάλωτη» ή την ισχυροποιεί;

[2] Dora Papadopoulou (2016). *Greece through Spiegel: discussing the political-economic situation from 2009 to the Present*. International Conference of Europe in Discourse. Identity, Diversity, Borders. American University 23-25 September, Athens, Greece.

Στην παρούσα ομιλία, η οποία έγινε δεκτή κατόπιν κρίσεως, θα παρουσιαστούν διαμέσου αναλυτικών εργαλείων ο τρόπος παρουσίασης των ελληνικών πραγμάτων από το γερμανικό περιοδικό *Der Spiegel* και θα εξεταστεί συγκριτικά η παρουσίαση των γεγονότων από το 2009 ως το 2011 σε σχέση με την πολιτική κατάσταση της περιόδου 2014-2015. Βαρύτητα θα δοθεί στην πολιτική ερμηνεία των γεγονότων διαμέσου εργαλείων της discourse analysis.

[3] Dora Papadopoulou (2016). *Aristotle: Rhetoric as an Instrument of political communication and participation*. World Congress of Philosophy. The Philosophy of Aristotle. 9-15 July, Athens, Greece.

Στο έργο του *Ρητορική*, στο οποίο δεν έχει δοθεί τόση βαρύτητα όσο στη λεγόμενη πρακτική φιλοσοφία του Αριστοτέλη – τα τελευταία μόνο χρόνια φαίνεται μια έντονη στροφή στη μελέτη αυτού του έργου - ο

σταγειρίτης φιλόσοφος χρησιμοποιεί τον όρο «ρήτορική τέχνη», την οποία τη συνδέει με τη *διαλεκτική*. Η ρητορική είναι το «σύστοιχο της διαλεκτικής» (Πώς μπορεί να ερμηνευτεί η έννοια «σύστοιχον»);). Η *ρητορική* χρησιμοποιείται ως εργαλείο, που βοηθά στην κατανόηση της συσχέτισης των μελών μιας κοινωνίας τόσο με τους άλλους αλλά και με τον ίδιο τους τον εαυτό. Η ρητορική εξυπηρετεί και αυτή έναν πρακτικό σκοπό. Μελετώντας μάλιστα κάποιος αυτό το έργο κατανοεί ότι ο τρόπος δόμησης των βιβλίων της *Ρητορικής* συνδέεται τόσο με το έργο του *Τοπικά* όσο και με τα *Ηθικά* και τα *Πολιτικά*. Στην κατανόηση των βασικών στοιχείων, που συνθέτουν την έννοια της ρητορικής, δίδονται οι συσχετισμοί με τις έννοιες: «πίστις», «ήθος», «πάθος» και «ενθύμημα». Η τεχνική της ρητορικής μπορεί να συμβάλλει στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων αναδεικνύοντας όλα τα επιχειρήματα, που στηρίζονται στην πειθώ και ενισχύει έτσι την πολιτική σταθερότητα των κοινωνιών. Η δύναμη, λοιπόν, του επικοινωνιακού λόγου, όπως παρουσιάζεται από τον Αριστοτέλη δεν παραβλέπει τη δύναμη των συναισθημάτων αντίθετα τα τελευταία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ενίσχυση της κριτικής ικανότητας.

[4] Dora Papadopoulou (2016). *An Aristotelian Approach to the European Union. World Congress "Aristotle 2400 Years", 23-28 May, Thessaloniki, Greece.*

Τοποθετώντας, αρχικά, τα κατάλληλα διαχωριστικά ιστορικά πλαίσια, η προσπάθεια της συγκεκριμένης εισήγησης θα εστιαστεί στη μελέτη του θεωρητικού συστήματος του Σταγειρίτη Φιλόσοφου (*Ηθικά*, *Πολιτικά*, *Ρητορική*), ως μια απόπειρα να ιδωθεί υπό αυτό, και το πλέγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δεν πρόκειται σε καμιά περίπτωση για μια ταυτολογική αντιμετώπιση των δυο υπό εξέταση «συστημάτων», αλλά πολύ περισσότερο ως έναν τρόπο πιθανής μελέτης/αντιμετώπισης της ΕΕ υπό ένα αριστοτελικό πρίσμα. Επιπρόσθετα, επιδιωκόμενος σκοπός δεν είναι να κριθεί με οποιοδήποτε τρόπο το νομιμοποιητικό πλαίσιο της ΕΕ ή να συζητηθούν έννοιες, όπως εκείνη του «δημοκρατικού ελλείμματος», που μονοπωλεί το ενδιαφέρον των πολιτικών επιστημόνων. Στο επίκεντρο βρίσκεται η αριστοτελική προβληματική και η ΕΕ θα χρησιμοποιείται ως ένα είδος μελέτης περίπτωσης. Αντιμετωπίζοντας την ΕΕ ως ένα είδος κανονιστικού μηχανισμού, θα επιζητηθεί να γίνει ανάλυση της προβληματικής του Αριστοτέλη αναφορικά με τη νοηματική διάσταση των τοποθετήσεων του για την «κοινωνία», την «πολιτεία» και το ρόλο του «ηγέτη». Μπορεί να υπάρξει ένα τέτοιο νοητικό εγχείρημα κατανόησης της ΕΕ;

[5] Dora Papadopoulou (2015). *European Public Sphere and e-Participation in the Middle of an Economic and Political Crisis. Contradictions: Envisioning European Futures. Council for European Studies, 22nd International Conference of Europeanists. July 8-10, Paris, France.*

Το παρόν συνέδριο αποτέλεσε ένα σημαντικό γεγονός του παρελθόντος έτους στον χώρο των πολιτικών και ευρωπαϊκών σπουδών. Επιστήμονες διαφορετικών ειδικοτήτων είχαν την ευκαιρία να εκφράσουν τις απόψεις τους, αλλά και να δεχτούν κριτική από σημαντικά ονόματα του χώρου των Πολιτικών Επιστημών και της πολιτικής θεωρίας. Η παρούσα ομιλία, λοιπόν, αποτέλεσε ένα θεωρητικό εγχείρημα κατανόησης και χρήσης βασικών εργαλείων μιας πολιτικής θεωρίας στην πράξη. Στην προκειμένη περίπτωση χρησιμοποιήθηκαν οι έννοιες της «δημόσιας σφαίρας» και της «συμμετοχής» ως θεωρητικά εργαλεία κατανόησης και της έννοιας της κρίσης όχι μόνο αναφορικά με οικονομικούς συντελεστές, αλλά κατά κύριο λόγο διαμέσου πολιτικών υποδηλώσεων. Υπάρχει αυτό που μπορεί να ονομαστεί Ευρωπαϊκή Δημόσια Σφαίρα; Για να γίνει, όμως, αυτό, μήπως πρέπει, αρχικά, να διευκρινιστεί αν υπάρχει γενικά ένας «χώρος», που μπορεί να περιγραφεί ως δημόσια σφαίρα ή είναι αυτή απλά ένα είδος νοητικού παιχνιδιού; Αν δεν είναι, μήπως πρέπει να αναπροσδιοριστεί τόσο ο ρόλος της όσο και η σημασία της; Ποια είναι τα «εργαλεία» της δημόσιας σφαίρας;

[6] Dora Papadopoulou (2015). *Europe and the meaning of Nationalism in time of Crisis: the case of Greece, Pulling Together or Pulling Apart. Identity and Nationhood.* 25-27 Ιουνίου Δουβλίνο, Trinity College, Ιρλανδία.

Το παρόν συνέδριο ήταν μια σημαντική προσπάθεια, η οποία οργανώθηκε από το *Trinity College*, προκειμένου να ακουστούν όλες εκείνες οι πολιτικές διαστάσεις του φαινομένου του εθνικισμού στην Ευρώπη. Η παρούσα, λοιπόν, ομιλία αναπτύχθηκε στη συνέχεια σε κεφάλαιο ενός συλλογικού τόμου αναφορικά με τις διαστάσεις αυτού του φαινομένου και πως ακριβώς υπάρχει και εξελίσσεται στον ελλαδικό χώρο.

[7] Dora Papadopoulou (2015). *Redefining the Meaning of Public Sphere: Leaders, Citizens, States.* 5th Euroacademia Global Conference: 'Europe Inside-Out: Europe and Europeanness Exposed to Plural Observers, 27-28 March, Barcelona.

Η πίστη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην ανάγκη ύπαρξης της διατρέχει την παρούσα ομιλία. Οι βασικές συνιστώσες μιας πολιτικής θεωρίας κάνουν απαραίτητη την παρουσία τους για τη διατήρηση του οράματος της ΕΕ. Η σημασία της «συνεργασίας», της έννοιας της «ηγεσίας» βρίσκονται στις αφετηριακές θεματικές νομιμοποίησης της θέσης μου. Η ορθολογικότητα των δημόσιων αποφάσεων πρέπει να συσχετίζεται τόσο με τον ρόλο των ηγετών όσο και με την ανάληψη ευθυνών από τη μεριά των πολιτών. Η έννοια της δημόσιας σφαίρας και ο τρόπος κατανόησης της συντελεί ή μπορεί να συντελέσει στην κατανόηση πολλών από τα προβλήματα, τα οποία ταλανίζουν την Ευρωπαϊκή Ένωση. Δεν πρόκειται για τη χρήση αυτής στο όνομα της ενίσχυσης της εξουσίας κάποιων πολιτών ή χωρών έναντι

άλλων. Οι διαφορετικές μορφές δημόσιας σφαίρας και η συνεργατική σχέση τους, αποτέλεσε το κύριο επιχείρημα της ομιλίας. Προτείνεται, λοιπόν, το εξής: αν αντιμετωπιστεί η δημόσια σφαίρα υπό μια τέτοια οπτική, χωρίς αυτή να υποβιβάζεται σε κάποιο είδος ρητορικού παιχνιδιού, μπορεί κάποιος να έρθει αντιμέτωπος (πολίτης/ χώρα) με τα συνεχώς αναδυόμενα προβλήματα στα πλαίσια της ΕΕ. Η δημόσια σφαίρα, αντιμετωπίζεται υπό την έννοια της αριστοτελικής «ουσίας», όπου πολίτες και ηγέτες θα πρέπει να συμμετέχουν διαμέσου διαβουλευτικών προτύπων στο όνομα του «κοινού καλού».

[8] Dora Papadopoulou (2014). The Role of Media in the Case of the Turmoil in Egypt, *Fourth World Congress for Middle East Studies (WOCMES)*, 18-22 August, Ankara Turkey.

Η παρουσίαση του συγκεκριμένου κειμένου στην Άγκυρα αναφέρθηκε στον τρόπο με τον οποίο παρουσιάστηκαν τα πολεμικά γεγονότα στην Αίγυπτο κατά την περίοδο 2011 διαμέσου τόσο του Γερμανικού τύπου όσο και των “New York Times”. Συζητιέται η πολιτική διάσταση των εκάστοτε κυβερνήσεων και ο τρόπος με τον οποίο τα νέα μέσα επικοινωνίας σε σχέση με τα παραδοσιακά μέσα Επικοινωνίας επηρεάζουν και τα πολιτικά δρώμενα. Καθώς, όμως, η Αίγυπτος αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση, τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, αναδείχτηκε ο ιδιαίτερος ρόλος των εφημερίδων. Ποια είναι, λοιπόν, η πολιτική διάσταση των γεγονότων διαμέσου των ΜΜΕ;

[9] Dora Papadopoulou (2014). New Ethics and Politics: the veil of Machiavellianism, *Risk, Dignity and Fragility: Searching for a New Ethics, 1st International Symposium*, 29-31 August, Angers, Pays-de-la-Loire, France.

Το παρόν συνέδριο επιδίωκε να έρθουν σε επαφή πολιτικοί επιστήμονες ειδικευμένοι στην πολιτική θεωρία από πολλά διαφορετικά περιβάλλοντα. Έτσι, η παρούσα ομιλία ήταν ένα θεωρητικό εγχείρημα να αναλυθούν κάποιες διαφορετικές οπτικές μιας πολιτικής θεωρίας τονίζοντας τις συνιστώσες των ηθικών προεκτάσεων των πολιτικών αποφάσεων. Μπορούμε να επιχειρηματολογήσουμε για μια νέα μορφή «ηθικής» σε πολιτικό επίπεδο; Και αν ναι, ποιο είναι το έρεισμα αυτής; Είναι μια «σύμβαση» «Μακιαβελικών προεκτάσεων»;

[10] Δώρα Παπαδοπούλου (2014). 'Lebenswelt' και J. Habermas. Το μέλλον της Ευρώπης. 1^ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων (ΕΕΔ), *Θεμελιώδη Δικαιώματα και Θεσμοί στην εποχή της κρίσης*, 22 - 23 Απριλίου, Αθήνα.

Ακολουθώντας τις τοποθετήσεις, τόσο των πρόσφατων, όσων και των κλασικών πια έργων του Juergen Habermas, προσπαθώ με το παρόν κείμενο να επισημάνω πως οι θεωρητικές του αναζητήσεις μπορούν

και γίνονται συγκεκριμένες πολιτικές προτάσεις για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης ειδικά στην παρούσα περίοδο της κρίσης, που αυτή βιώνει. Στην περίπτωση της ΕΕ οι θεωρητικές τοποθετήσεις του μπορούν να επαναφέρουν την πολιτική ουσία του κράτους, που κρίνει ότι έχει χαθεί. Αυτό μπορεί να λάβει χώρα αν ενισχυθεί η ευρωπαϊκή δημόσια σφαίρα αποσοβώντας έτσι την έλλειψη πολιτικής δημιουργικότητας που καλλιεργεί η αυτοτροφοδοτούμενη αποσταθεροποίηση. Στην περίπτωση της Ευρώπης αποκαλύπτεται μια διαδικασία προσαρμογής, στην οποία χρησιμοποιώντας τα θεωρητικά εργαλεία του Habermas αναδεικνύεται η έλλειψη πολιτικής δημιουργικότητας που θα ανταποκρίνεται στις τρέχουσες πολιτικές εξελίξεις. Επιχειρηματολογώ χρησιμοποιώντας τους «όρους» του, πως δηλαδή οι θεωρητικές του συνιστώσες μπορούν τελικά να εφαρμοστούν στο χώρο της πολιτικής για τη δημιουργία μιας συλλογικής πολιτικής ταυτότητας στο όνομα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ο συντονισμός των οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών της ΕΕ θα επαναφέρει στο προσκήνιο την έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης με στόχο την αναδιάρθρωση των ανισορροπιών. Η ίδια η πορεία των πραγμάτων καταδεικνύει ότι οι μέχρι τώρα μεταρρυθμίσεις δεν έχουν επιτύχει το στόχο τους και χρήζει απαραίτητος ο επαναπροσδιορισμός του τρόπου επίλυσης των προβλημάτων. Μέσω της παρούσας επιχειρηματολογίας μου δίδεται παράλληλα η ευκαιρία να ασκήσω κριτική στις τοποθετήσεις του Habermas σε εκείνες τις περιπτώσεις που η θεωρία του παραμένει επιδερμικά σε ορισμένα προβλήματα χωρίς να συγκεκριμενοποιεί πως ακριβώς θα μπορούσε να συνεισφέρει στη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής πολιτικής.

[11] **Dora Papadopoulou (2013). The far right and re/turns to nationalism in Greece, *Generations of Protest: Marxism Matters?, The inaugural event of the MeCCSA Social Movements Network, 20-21 November 2013, De Montfort University, Leicester.***

Το παρόν κείμενο καταγράφει την πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα και τον τρόπο με τον οποίο «τα άκρα» μπορούν να διαδραματίσουν ή τελικά διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στα διεθνή δρώμενα. Ενώ, αρχικά, καταγράφεται το ευρωπαϊκό σκηνικό προκειμένου να ιδωθεί αν αυτό αποτελεί μια ευρωπαϊκή τάση, στη συνέχεια παρατηρούνται οι ζυμώσεις, που έγιναν στον ελληνικό χώρο και αντιμετωπίζονται κριτικά με βάση και την οικονομική και πολιτική κρίση των θεσμών. Παράλληλα έγιναν προσπάθειες να γίνουν κάποιες προσπάθειες πρόβλεψης εν είδει κριτικών τοποθετήσεων αναφορικά με το συγκεκριμένο θέμα.

[12] **Dora Papadopoulou (2012-2013). Indignant movements in Greece. The Role of Social Networking in Political Protests. *Politics in the Information Age, London.***

Εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο άλλαξε η μορφή της δημόσιας σφαίρας υπό την επιρροή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και διαμέσου αυτής επαναπροσδιορίζεται η έννοια της ριζοσπαστικής δημοκρατίας. Ως μελέτη περίπτωσης χρησιμοποιείται το κίνημα των «Αγανακτισμένων» όπου και καταδεικνύεται τελικά ότι πρόκειται πολύ περισσότερο για φαινόμενο εκδήλωσης επαναστατικών διαθέσεων- έστω και κοντόφθαλμων- από ότι για μια απλή διαμαρτυρία. Τελικά, πώς τείνουν να διαμορφωθούν τα όρια της δημόσιας σφαίρας και της έννοιας της «συμμετοχής»;

[13] Dora Papadopoulou (2013). The Given Meaning of the Polish EU Council Presidency from the Greek Media, Polish Communication Association's Congress 2013, Krakow, 26 - 28 September.

Παρουσιάστηκε στο διεθνές συνέδριο, που έγινε στην Κρακοβία, μια συγκριτική μελέτη τόσο ποιοτικού όσο και ποσοτικού χαρακτήρα των δεδομένα εκείνων που προέκυψαν από τη μελέτη των ελληνικών μέσων στον τρόπο που παρουσίασαν την Πολωνική Προεδρία. Η τοποθέτηση αφορούσε και στοιχεία πολιτικών συζητήσεων, που επηρέασαν τον τρόπο παρουσίασης αυτής της προεδρίας. Η συνεργασία σε ερευνητικό επίπεδο με το τμήμα Πολιτικών Επιστημών της Κρακοβίας και την καθηγήτρια Agnieszka Stepińska οδήγησαν περαιτέρω συνεργασίες (συλλογικός τόμος, αρθρογραφία σε περιοδικά) και υφίσταται αυτή η συνεργασία μέχρι και σήμερα.

[14] Δώρα Παπαδοπούλου (2013). Σχεδιασμός Αξιολόγησης των Προγραμμάτων του Δήμου Παύλου Μελά, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 'Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού 2007-2013', Ημερίδα ΑΝΘ Θεαγένειο, 30/05/2013, Θεσσαλονίκη.

Στην παρούσα ημερίδα συζητήθηκε η έννοια της συμμετοχής και της ενημέρωσης των πολιτών του Δήμου Παύλου Μελά σχετικά με προγράμματα του Δήμου. Μέσω ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων βάθους μελετήθηκε, πως έχουν ανάγκη οι πολίτες να επικοινωνούν τα προβλήματα τους σε τοπικό επίπεδο διαμέσου των μέσων επικοινωνίας. Πρακτικά ζητήματα τα οποία τέθηκαν: η έννοια της συμμετοχής, των πολιτικών πρακτικών, της σημασίας της ενημέρωσης και του τρόπο επαφής των πολιτών με το δήμο, στον οποίο ανήκουν. Τα θεωρητικά εργαλεία της Βιοηθικής και της Βιοπολιτικής μεταφέρθηκαν στην πράξη.

[15] Dora Papadopoulou (2013). Political Theory, Economic Crisis and the Vision of Europe, Youth Business Network, Komotini 11/04/2013.

Η ομιλία αφορούσε τον τρόπο με τον οποίο η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει την παρουσία ή όχι πολιτικών ή όχι αξιών και πως αυτές μεταφράζονται στην πράξη. Χρησιμοποιήθηκαν ως μελέτες περίπτωσης οι τρέχουσες πολιτικές ειδήσεις της περιόδου, από την αποδελτιοποίηση του τύπου, που έγινε, ενώ αναλύθηκαν έννοιες όπως: το νόημα και το μέλλον της ΕΕ, η έννοια της πολιτικής συμμετοχής, ο προσδιορισμός της έννοιας – αν υπάρχει ή όχι- της ευρωπαϊκής συμμετοχής και πως γίνονται αντιληπτοί οι πυλώνες της ΕΕ διαμέσου των ΜΜΕ.

[16] **Dora Papadopoulou (2012). E-Participation and Greece; the time before and after the economic crisis, 8th Dubrovnik Days: Economic, political and communicational power of the social media, 16 - 17 November 2012, Croatia.**

Το παρόν άρθρο / ομιλία διερευνά την έννοια της ηλεκτρονικής συμμετοχής πως ξεκίνησε να υπάρχει στην Ελλάδα και το ρόλο που κατείχε πριν και μετά την οικονομική κρίση. Αναδεικνύονται, επίσης, τα προβλήματα εκείνα, τα οποία δυσχεραίνουν την παρουσία της διαβούλευσης σε περιόδους οικονομικής κρίσης. Μπορούμε να μιλάμε για διαβουλευτικά μοντέλα ή είναι απλά μια συζήτηση ουτοπικής μορφής; Ποιος ο ρόλος των θεωρητικών, όπως ο Jürgen Habermas σε μια τέτοια συζήτηση;

[17] **Papadopoulou Dora (2010). The Meaning of Justice according to Aristotle, International Chinese and Hellenic Philosophy Conference, Beijing, China, 5 - 11 April. (έγινε δεκτή, κατόπιν κρίσεως, η ομιλία, αλλά πήρε πολλές αναβολές το συνέδριο).**

Η έννοια της δικαιοσύνης αποτελεί για τον Αριστοτέλη μια από τις βασικές έννοιες της σκέψης του, που πραγματεύεται στο Ε΄ Βιβλίο των «Ηθικών Νικομαχείων». Απώτερος σκοπός είναι να αποδομηθεί η θεωρία του Αριστοτέλη σχετικά με το «δίκαιο» και το «άδικο» προκειμένου να ιδωθούν οι συνιστώσες της συγκριτικά με την παρουσία της ιδέας της δικαιοσύνης και στο έργο του *Ρητορική*. Εκεί παρατηρείται η ίδια σημασιολογική βαρύτητα της έννοιας, αν και τελικά καταδεικνύεται ότι η χρήση της στην *Ρητορική*, επιτυγχάνει διαφορετικούς σκοπούς.

[18] **Δώρα Παπαδοπούλου (2008). Έμφυλα Υποκείμενα. Η ανασύνθεση των θέσεων της J. Butler. Η έννοια του Υποκειμένου και οι μετασχηματισμοί της. 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Φιλοσοφίας, 17-19 Οκτωβρίου, Πάτρα.**

Βασικός σκοπός της παρούσας προσπάθειας είναι να ανασυγκροτήσει τις σκέψεις της Judith Butler – εμμένοντας περισσότερο στο τελευταίο της έργο, *Giving an Account of Oneself*- προκειμένου να γίνουν κατανοητές οι θέσεις της σχετικά με τα έμφυλα υποκείμενα δια φωτίζοντας παράλληλα τη διάσταση που

δίνει στη φεμινιστική προοπτική. Η Butler ορίζει το Υποκείμενο σε σχέση με τον «Άλλο» στα πλαίσια των κοινωνικών δομών. Μάλιστα υποστηρίζει πως βάζουμε τον εαυτό μας συνεχώς στη διαδικασία να λογοδοτούμε στους «άλλους», είτε για να νομιμοποιήσουμε τις πράξεις μας, είτε γιατί αυτός είναι ο τρόπος με τον οποίο υπάρχουμε ως όντα. Τελικά το «εγώ» γίνεται «εαυτός» από τη στιγμή που υπάρχει η αλληλόδραση με τους «άλλους» σχηματίζοντας σε τελική ανάλυση την προσωπική ταυτότητα. Τελικά αναρωτιέται κανείς μήπως η τοποθέτηση της φεμινιστικής κριτικής της σχετικά με το Υποκείμενο, και συγκεκριμένα το διαλογικά διαμορφούμενο Υποκείμενο, προσφέρει την καλύτερη δυνατή εναλλακτική στη φιλελεύθερη τοποθέτηση.

[19] Δώρα Παπαδοπούλου (2008). Habermas και Βιοηθική. Η προβληματική του επικοινωνιακού μοντέλου. 4^ο Επιστημονικό Συνέδριο - Retreat. Βιοηθικά προβλήματα στις επιστήμες της ζωής. 3 - 6 Οκτωβρίου, Πλακιάς -Ρέθυμνο.

Παρακολουθώντας την πρόοδο που σημειώνεται στο χώρο των επιστημών της ζωής και επιζητώντας να δώσουμε απαντήσεις στα ηθικά προβλήματα που ανακύπτουν, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το επικοινωνιακό μοντέλο του Jürgen Habermas προκειμένου να υπερασπιστούμε, αυτό που ονομάζει, ως «ανάγκη της ηθικής αυτοσυνειδήσεως» του ανθρώπου. (ethisches Selbstverstaednis der Gattung). Η ανάπτυξη και η τελειοποίηση των τεχνικών της γενετικής αναπαραγωγής του ανθρώπου αμφισβητεί και εναντιώνεται στην ηθική αυτοσυνειδησία του· υπονομεύεται δηλαδή στην ουσία η ελευθερία και η ισότητα. Ο επιδιωκόμενος σκοπός είναι η συναίνεση, ενώ καθοδηγητικό ρόλο σε αυτήν τη διαδικασία κατέχει η έννοια του “Diskurs”, που λειτουργεί τόσο ως μέθοδος όσο και ως τρόπος ζωής. Ως μέθοδος λειτουργεί υπό το σκεπτικό ότι έτσι οι συμμετέχοντες αναζητούν την αλήθεια με τη βοήθεια της λογικής του καλύτερου επιχειρήματος, ενώ αντιμετωπίζεται και ως τρόπος ζωής από τη στιγμή που τα άτομα αποφασίζουν με βάση αυτόν. Μέσω αυτού λαμβάνονται και οι δυο οπτικές που μπορεί να προκύπτουν· από τη μια δηλαδή το επιχείρημα ότι για παράδειγμα οι εφαρμογές των βιοτεχνολογιών μπορούν να θεραπεύσουν το «κακό» και από την άλλη ότι είναι σημαντικό να εναντιωνόμαστε σε ότι «τραυματίζει το ηθικό μας αίσθημα» και δεν είναι συμβατό με την αξιοπρέπεια της ανθρώπινης ζωής.

[20] Δώρα Παπαδοπούλου (2008). Διαβουλευτική Δημοκρατία: Habermas και Rawls. Ανακοίνωση στο Σεμινάριο Διδασκόντων της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης, 12 Μαΐου, Ρέθυμνο.

Μια από τις πιο πολυσυζητημένες έννοιες των τελευταίων δεκαετιών αποτελεί αυτή της *διαβούλευσης*, ειδικά μάλιστα όταν η τελευταία συνδέθηκε με τη θέση ότι μπορεί να συμβάλλει στην αντιμετώπιση της κρίσης που έχουν περιέλθει τα δημοκρατικά ιδεώδη. Έτσι υπό το σκεπτικό ότι η έννοια του ενεργού

πολίτη έχει αντικατασταθεί από αυτό του απλού ψηφοφόρου και το πρότυπο της δημοκρατίας από ένα απλό διαδικαστικό εγχείρημα, ο ρόλος της διαβούλευσης έγινε επιτακτικότερος. Προς αυτήν την κατεύθυνση χρησιμοποιούνται οι θέσεις των Habermas και Rawls.

[21] Δώρα Παπαδοπούλου (2008). *Rawls: Περί ισότητας. Εισαγωγικές τοποθετήσεις. Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών. Υπεύθυνος καθηγητής Φ. Παιονίδης. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη, Μάρτιος.*

Δίδονται τα βασικά σημεία της σκέψης του John Rawls αναφορικά με την έννοια της «ισότητας», όπως αυτά προκύπτουν από το έργο του «A Theory of Justice». Το σημείο εκκίνησης είναι η ηθική ισότητα και η ελευθερία παράγεται μέσω της ισότητας. Αφορμώμενος από τις θεωρίες του κοινωνικού συμβολαίου, όπου η κοινωνία δημιουργείται ως συνεργατικό εγχείρημα, η θεωρία της δικαιοσύνης περικλείει τις βασικές εννοιακές μας αντιλήψεις σχετικά με ηθικές και πολιτικές αρχές. Η βασική εννοιακή γραμμή της θέσης του περί δικαιοσύνης είναι ότι οι κοινωνικές – οικονομικές ανισότητες επιτρέπονται μόνο αν βελτιώνουν το αρχικό ίσο μέρισμα του ατόμου (η ανισότητα είναι άδικη αν καταργεί αυτό που από την αρχή ακριβοδίκαια του αναλογεί).

Βιβλιοκριτικές

[1] Δώρα Παπαδοπούλου (2015). (Βιβλιοκρισία του :) Sheri Berman. Το Πρωτείο της Πολιτικής: Η Σοσιαλδημοκρατία και η Ευρώπη του 20^{ου} αιώνα. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης. *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, 12' (65), 130-134.

Η Sheri Berman αποτελεί από τις γνωστές συγγραφείς της σύγχρονης πολιτικής σκέψης, καθηγήτρια πολιτικής επιστήμης στο Barnard College του Columbia University μελετητής του χώρου της ιστορίας των ιδεών. Το σύνολο σχεδόν των άρθρων της παρακολουθεί τις πολιτικές ζυμώσεις στο χώρο της Ευρώπης και το ρόλο της πολιτικής ως παράγοντα, που έχει εσφαλμένα υπαναχωρήσει δίνοντας τη θέση του στη δύναμη των οικονομικών συνιστωσών. Ένα από τα κεντρικά σημεία, που διατρέχουν το κείμενο είναι η έντονη επιρροή του Karl Polanyi και η βαθιά γνώση της συγγραφέως για την ιστορία της Δυτικής Ευρώπης. Το έργο της διακρίνεται τόσο για τα ιστορικά όσο και για τα θεωρητικά εργαλεία, που χρησιμοποιεί προκειμένου να κάνει πειστική την επιχειρηματολογία της και να αναδείξει την πρόταξη της πολιτικής. Βαθιά γνώστης των επιρροών και των εξελίξεων της σοσιαλδημοκρατίας επιδιώκει να αναδομήσει τη σημασία της αναδεικνύοντας το ρόλο της θεωρίας και της ιδεολογίας έτσι ώστε διαμέσου αυτής να προσφέρει ένα εμπειρικά και ιστορικά αποδεδειγμένο παράδειγμα προτάγματος της πολιτικής. Σε αυτήν την προσπάθεια, χαρακτηριστικό είναι το πλήθος των βιβλιογραφικών αναφορών που υποδεικνύουν το εύρος των μελετών της Berman. Το παρόν, λοιπόν, βιβλίο είναι ένα φιλόδοξο πόνημα αν και κάποιες φορές, η συγγραφέας υπερβάλλει προκειμένου να αποδείξει την αρχική της θέση για την σημασία της σοσιαλδημοκρατίας στην πορεία των χρόνων και πως μπορούμε να διδαχτούμε από αυτή. Μάλιστα λόγω της ιδιαιτερότητας των εμπειρικών δεδομένων, που χρησιμοποιεί είναι δύσκολο να διακρίνει κανείς τα όρια μεταξύ του ρόλου της ιστορίας και της ιδεολογίας. Παράλληλα φαίνεται να παραλείπει κάποια στοιχεία συνθηκών δημιουργίας κάποιων γεγονότων ή να τα προσαρμόζει στα αποτελέσματα, που θέλει να συνάγει για τις χώρες, που ευδοκίμησε η Σοσιαλδημοκρατία, πόσο μάλλον όταν αναφέρεται κανείς στη Σουηδία, που δεν μπορεί να συγκριθεί με άλλη χώρα της Ευρώπης.

[2] Dora Papadopoulou (2014). (Βιβλιοκρισία του :) Robert Cavallier (ed.). *Approaching Deliberative Democracy: Theory and Practice, 2011* by Carnegie Mellon University Press, Pittsburg 270 pp. ISBN 978-0-88748-537-4, *International Journal of E-Politics*, 5(1), 91-93.

Στο συλλογικό αυτόν τόμο παρουσιάζονται, όπως ακριβώς υποδηλώνει και ο τίτλος του βιβλίου, κείμενα τόσο θεωρητικού όσο και πρακτικού χαρακτήρα. Γίνεται στο πρώτο μέρος αυτού, μια συστηματική και ενδιαφέρουσα προσπάθεια να διερευνηθούν με τη βοήθεια της βιβλιογραφίας, όλα εκείνα τα ερωτήματα και προβλήματα που ανακύπτουν από την εφαρμογή του διαβουλευτικού μοντέλου καθώς στο δεύτερο

διαμέσου ερευνητικών μοντέλων και μελετών περιπτώσεων επιβεβαιώνονται ή καταρρίπτονται τα υπάρχοντα προβλήματα.

[3] Παπαδοπούλου Δώρα (2010). (Βιβλιοκρισία του:) Ελένη Βαρίκα: Για μια Πολιτική Γραμματική του Φύλου (Πλέθρον 2009), Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο 150 – 151.

Η περιοχή των φεμινιστικών θεωριών - σπουδές φύλου/ γυναικείες σπουδές - αποτελεί στην Ελλάδα ένα ερευνητικό πεδίο που βρίσκεται ακόμα στα σπάργανα, όταν στο εξωτερικό ήδη έχουν δημιουργηθεί ως ξεχωριστό πεδίο ακαδημαϊκής μελέτης οι επονομαζόμενες «male studies». Η σπουδή σχετικά με τις έμφυλες σχέσεις, τις φεμινιστικές οπτικές για την έμφυλη διαφορά, την ερμηνεία της έννοιας της κυριαρχίας υπό την οπτική του φύλου είναι θεωρητικές περιοχές ανοίκειες σε πολλούς και μάλιστα πολλές φορές χωρίς ερευνητικό ενδιαφέρον. Έτσι έργα σαν αυτό της Βαρίκα καλούνται να επισημάνουν την ιδιαιτερότητα του αντικειμένου και να κάνουν αισθητή την αντίστοιχη φτωχή παραγωγή στον ελλαδικό χώρο. Η Ελένη Βαρίκα που ασχολείται με το γνώριμο για αυτήν χώρο των θεωριών του φύλου, ήδη από τον Πρόλογο της, που κινείται στα πλαίσια της αλληγορίας, θέλει να επισημάνει τη σχετικότητα των στοιχείων που προσδιορίζουν την έννοια του φύλου. Οι δυο ενότητες που συνθέτουν το έργο της επαναφέρουν στο προσκήνιο τη συζήτηση για το πως τελικά ορίζεται η γυναικεία πολιτική ταυτότητα και τις συνδηλώσεις που αυτή συνεπάγεται. Επιπρόσθετα προσπαθεί να καταστήσει σαφές ότι ο τρόπος με τον οποίο προσλαμβάνεται το φύλο έχει παγιωθεί από πρακτικές που διαιώνονται στο χρόνο χωρίς στην ουσία να έχουν αξιολογηθεί.

Μεταφράσεις

- [1] **Höffe Otfried (1999). *Aristotles*. Σχόλια-Μετάφραση Δώρα Παπαδοπούλου, Αθήνα, Ιδεόγραμμα (2012-2016). (υπό ολοκλήρωση).**

Ο εκδοτικός οίκος Ιδεόγραμμα κατόπιν αγοράς των πνευματικών δικαιωμάτων από τον εκδοτικό K.Beck μου ανέθεσε τη μετάφραση και την επιμέλεια του κειμένου του καθηγητή Ot. Hoeffe για τον Αριστοτέλη. Στην ίδια προσπάθεια, πολύτιμη στέκεται και η συμβολή του καθηγητή Κ. Ανδρουλιδάκη, που θα επιμεληθεί την εισαγωγή του. Διάφορα διαδικαστικά ζητήματα καθυστέρησαν την ολοκλήρωση της συγκεκριμένης προσπάθειας.

Αρθρογραφία/ Συνεντεύξεις

- [1] Δώρα Παπαδοπούλου (2010). Γυναίκες και Πολιτική, *Παρατηρητής Σέρρες*: 22 Σεπτεμβρίου, 10.

Η παρούσα συνέντευξη/σχολιασμός δόθηκε στην εφημερίδα «Παρατηρητής» των Σερρών με αφορμή την τότε υψηλή παρουσία των γυναικών σε ηγετικές πολιτικές θέσεις. Αποδόθηκε μια κριτική οπτική στο ρόλο τους σε συνδυασμό με την μέχρι τότε πορεία των γυναικών στον πολιτικό τομέα. Οι γυναίκες είναι ανταγωνιστικές και οι άντρες συνυποψήφιοι το γνωρίζουν αυτό και δεν το υποτιμούν. Οι ψηφοφόροι, όμως, είναι ακόμα δύσπιστοι σχετικά με το ρόλο που μπορεί μια γυναίκα να αναλάβει στα κοινά. Η γυναίκα βέβαια στο δημόσιο χώρο «σκηνοθετείται» διαφορετικά, παίζει με την εικόνα της και προσπαθεί – λιγότερο ή περισσότερο- να την χρησιμοποιήσει ως εργαλείο παρουσίασης της. Το ζητούμενο είναι να ξεφύγουμε από αυτήν τη σημασιοδότηση και να κατανοήσουμε ότι οι πρακτικές του Λόγου κατασκευάζουν τα σώματα.